

Несміянова Д. Е., студентка,
Навчально-науковий Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Науковий керівник: Пильгун Н. В., к.ю.н., доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ЗАСМІЧЕННЯ КОСМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Космічна галузь є матеріально-технічною і кадровою інфраструктурою, яка забезпечує здійснення державної політики у сфері космічної діяльності України. Аналіз сьогоденних умов космічної діяльності дає підстави наразі стверджувати, що все більше суттєвою проблемою практичної космонавтики, а, отже, і сучасного міжнародного права стає проблема техногенного засмічення космічного простору.

За більш ніж 50 років розвитку світової космонавтики було запущено приблизно 5 000 космічних об'єктів. Наразі в космосі функціонують не більш ніж 500 з них, переважна ж більшість припинила своє існування, перетворившись саме на космічне сміття. Отже, орбітальне сміття з кожним роком все більше накопичується й розповсюджується в космічному просторі. Збільшення космічного сміття обумовлює зіткнення та, як наслідок, вибухи, що спричиняють негативні екологічні наслідки не тільки на навколо-земній орбіті, а й становлять певну загрозу для Землі. Заходи щодо зменшення засмічення об'єктами, які відокремлюються в процесі штатної процедури запуску супутників на орбіту й подальшої їхньої експлуатації, вживаються багатьма космічними агентствами. До числа ефективних заходів належать спалювання або продування невикористаного палива, розрядка акумуляторних батарей, вивільнення рідин з-під тиску і т. д. Мережа станцій космічних спостережень (МСКС) США і російська Система контролю космічного простору (СККП) здійснюють моніторинг навколоземного простору для попередження пілотованих космічних кораблів у тих випадках, коли очікується проліт якогось об'єкта в декількох кілометрах від корабля. Одним з найважливіших заходів для зменшення засмічення є широке інформування про ризики, пов'язані із засміченістю навколоземного простору, і про численні джерела утворення космічного сміття. Економічно виправданим є вжиття заходів зі зменшення засмічення на ранній стадії конструювання космічних апаратів. До організаційно-правових аспектів попередження правопорушення у космічній сфері

долучаються певні організації, серед яких: Асоціація міжнародного права (АМП), Міжнародний астрономічний союз (МАС), Комітет ООН з космосу (КВКП) та його Науково-технічний та Юридичний підкомітети, Між-агентський координаційний комітет з космічного сміття (МККС, IADC – Inter-Agency Space Debris Coordination Committee), Європейське космічне агентство (ЄКА). Щороку в Дармштадті (ФРН) відбуваються конференції МККС, де обговорюються шляхи та методи контролю за різноманітними уламками космічних апаратів і відпрацьованими ступенями ракетних носіїв.

У зв'язку з можливими юридичними наслідками проблеми космічного сміття, правила про відповідальність приватних суб'єктів космічної діяльності матимуть виключну важливість для реалізації комерційних космічних проектів. На думку окремих фахівців з космічного права, якщо більшість держав, які «створюють» космічне сміття, уже сьогодні готові діяти відповідно до положень Конвенції про відповідальність, то основним завданням щодо вирішення проблеми є підвищення ефективності застосування цієї Конвенції. Важливим з точки зору юридичних наслідків є той факт, що, доповнюючи звід правил Конвенції про відповідальність, Конвенція про реєстрацію містить спеціальні положення про ідентифікацію космічних об'єктів (ст. VI), що заподіяли шкоду. На випадок виникнення сумнівів щодо належності цих об'єктів, процедури ідентифікації повинні спростити вирішення суперечливих питань. У випадку двох чи більше запускаючих держав вони спільно вирішують, яка з них бере на себе обов'язки держави реєстрації. Забезпечення захисту навколишнього середовища від космічного сміття, природно, передбачає встановлення його міжнародно-правового статусу, який уключає в себе як встановлення належності такого сміття, так і відповідальності «власників» об'єктів, що його породжують.

Наразі міжнародне космічне право оперує тільки терміном «космічний об'єкт», що, відповідно до Статті I(d) Конвенції про відповідальність 1972 р. та ідентичних положень Статті 1(b) Конвенції про реєстрацію 1975 р., включає «складові частини космічного об'єкта». Цей термін використовується як фундаментальний елемент для встановлення принципів і правил, що стосуються космічної діяльності, і є одним з основних понять доктрини космічного права. Ряд відомих дослідників у галузі міжнародного космічного права, а це передусім К.Н. Букштігель (Німеччина), У. Ульямс (США), Л. Перек (Чехія), Д. Рекс (Німеччина) та У. Рінкарді (Аргентина), розпочали розробку проекту конвенції з

урегулювання проблеми космічного сміття в рамках роботи Комітету з космічного права АМГ ще на початку 90-х рр. ХХ ст. Згідно зі ст. 1 Проекту, під «космічним сміттям» розуміють «створені людиною об'єкти, що перебувають у відкритому космосі, за винятком активних та використовуваних іншим способом супутників» [1, с. 1]. Стаття 3 Проекту передбачає основний напрям співпраці всіх учасників майбутньої конвенції – «запобігання, зменшення і контроль за будь-якою шкодою або значним ризиком, що впливають із дій під їх юрисдикцією чи контролем, які можуть призвести до появи космічного сміття» [3, с. 1].

Отже, спираючись на вищенаведені факти, можна констатувати, що проблема боротьби з «космічним сміттям» наразі має надзвичайно актуальне значення. Якщо в найближчий час не будуть урегульовані правові питання, пов'язані з попередженням та зменшенням кількості «космічного сміття», що передбачали б перехід на нову технологію експлуатації ракетно-космічної техніки; встановленням відповідальності за збільшення кількості таких об'єктів, що генерують нове сміття; розробленням міжнародно-правових засобів врегулювання порушеної проблеми, то через певний час рівень засміченості навколоземного космосу унеможливить як наукові дослідження космічного простору.

Література

1. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, спричинену космічними об'єктами: Конвенція, Міжнародний документ від 29.03.1972 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_126
2. Шийко Ц. Г. Актуальные проблемы прогрессивного развития космического права / Ц. Г. Шийко // Юрист. – 1999. – № 9. – С. 40-43.
3. Беглий О. В. Національні правові інструменти вирішення проблеми космічного сміття / О. В. Беглий, М. Ю. Дабіжа // Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». – 2010. – № 4 (17). – С. 5-11.